

ISKUSTVA IZ BORBI ŠESTE DIVIZIJE U IV NEPRIJATELJSKOJ OFANZIVI

Pred kraj 1942 godine, nalazile su se okupatorske, ustaške i četničke snage u našoj zemlji u teškoj situaciji. NOV je stvorila veliku slobodnu teritoriju koja se protezala od Bosanskog Novog do Knina. Oslobođeni su bili Bihać, Cazinska Krajina, skoro cela Lika, Banija i Kordun, veći deo Žumberka i Gorskog Kotara. Prva, Druga i Treća divizija oslobodile su niz mesta u Centralnoj Bosni, a delovi Prve proleterske divizije doprli su na sever skoro do Save. Četvrta Slavonska divizija stvorila je veliku slobodnu teritoriju između Slavonske Požege, Pakraca i Voćina. Grupa slovenačkih brigada operisala je oko Novog Mesta, nadirući prema Žumberku i Gorskom Kotaru. Druga proleterska divizija, po izvršenom zadatku u Centralnoj Bosni, usmerila se prema Kninu, Sinju i Posušju da bi sa snagama IV operativne zone rasplamsala ustanak u Dalmaciji. Mornarički odred NOV uspešno je dejstvovao oko Podgore i otoka. U Srbiji se počeo ponovo razvijati ustanak. Priliv novih boraca u redove NOV uslovio je formiranje novih divizija, a zatim i korpusa. Neprijatelj je gubio garnizon za garnizonom. U celini gledano, njegova slobodna teritorija i manevarski prostor iz dana u dan su se smanjivali, a gubici rasli, dok je kod NOV bilo obratno. Takva situacija pretstavljala je za neprijatelja veliku opasnost i prisilila ga da potraži izlaz u jednoj novoj, po redu četvrtoj, ofanzivi, kojom je želeo uništiti glavne snage NOV na njihovoj slobodnoj teritoriji ili ih bar za duže vreme učiniti bezopasnim.

Tako je 20 januara 1943 godine ta neprijateljska ofanziva zahvatila i slobodnu teritoriju Like. Italijanske, ustaške i četničke snage, u duhu opšteg neprijateljskog plana, imale su zadatak da ovladaju komunikacijom: Gračac — Gornji Lapac — Kulen Vakuf — r. Una, da otseku snage NOV jugoistočno od te linije, da ih nabace u Krbavsko Polje, Donjolapačko Polje i na masiv Plješevice, i da ih tu unište u sadejstvu sa snagama koje istovremeno koncentrično dejstvuju drugim pravcima.

Za postizanje postavljenog cilja, neprijatelj je prikupio jake snage oko Zrmanje, Gračaca, Lovinca, Gospića i Vrhovina. Na prostorijski Zrmanja, Gračac prikupljeni su: italijanska divizija »Sasari« (iz sastava 17 AK), bez dva bataljona 151 puka i jednog bataljona 152 puka, sa dve do tri čete tenkova, jednim pešadiskim bataljonom iz divizije »Zara«, jednim bataljonom iz 25 puka divizije »Bergamo«, 15 i 16 biciklističkim

bataljonom (bersaljski), 44 bataljonom crnih košulja i delovima Dinarske četničke divizije. (Samo italijanske snage brojile su oko 10.000 vojnika.) Glavne snage ove grupe imale su zadatak da se probiju preko Bruvna i Mazina u Gornji Lapac, a potom da produže preko Kulen Vakufa ususret 7 nemačkoj SS diviziji, s kojom su se trebale spojiti kod s. Vrtoče. Pomoćne snage (delovi četničke Dinarske divizije) imale su nadirati od Tiškovca, Ljubine Poljane i Popine preko Srba, Doljana i Dobrosela prema Gornjem Lapcu, obezbeđujući desni bok glavnine. Ustvari, trebalo je najpre otseći naše snage u Lici od snaga u Bosni, a zatim stegnuti obruč oko njih radi uništenja. (Kad je neprijatelj izbio na liniju: Mazin — Udbina, upućena su jača pojačanja koloni na pravcu: Mazin — Gornji Lapac kako bi se što pre spojila sa Nemcima i izvršila postavljeni zadatak.)

Neprijateljske snage (italijanska divizija »Re«, delovi divizije »Sasari«, dve čete tenkova i četiri ustaške bojne),¹ prikupljene na prostori Lovinac, Gospić, Vrhovine, bile su podeljene u tri kolone. Desna (najjača) kolona dobila je zadatak da prodire od Lovinca preko Pločanskog Klanca prema Udbini, centralna kolona od Gospića preko Široke Kule i Ljubova prema s. Buniću u Krbavsko Polje, a leva kolona od Vrhovina preko Prijeboja prema Titovoj Korenici. Nastupajući tim pravcima, one bi ispresecale slobodnu teritoriju Like, razbile partizanske snage i koncentrično izbile u Krbavsko i Donjolapačko Polje i u podnožje Plješevice, gde su se u duhu opšteg plana trebale konačno obračunati sa partizanima. Ovom grupom komandovao je komandant 5 italijanskog AK. Brojno stanje divizije »Re« bilo je oko 14.000 vojnika, a ustaša i domobrana oko 5.000.

Planom ofanzive predviđeno je vrlo metodično i oprezno nastupanje. Prodirući na slobodnu teritoriju, neprijatelj je »čistio« teren, palio naselja, streljao i odvodio narod koji nije uspeo izbeći. Tempo nastupanja trebao je da bude 5 km dnevno, bez obzira na otpor partizana i druge okolnosti. Napadne kolone bile su formacijski osposobljene za dejstvo na različitom zemljištu i za zimske uslove ratovanja. Jedinice su bile dobro opremljene i snabdevene tehničkim i drugim borbenim potrebama.

*

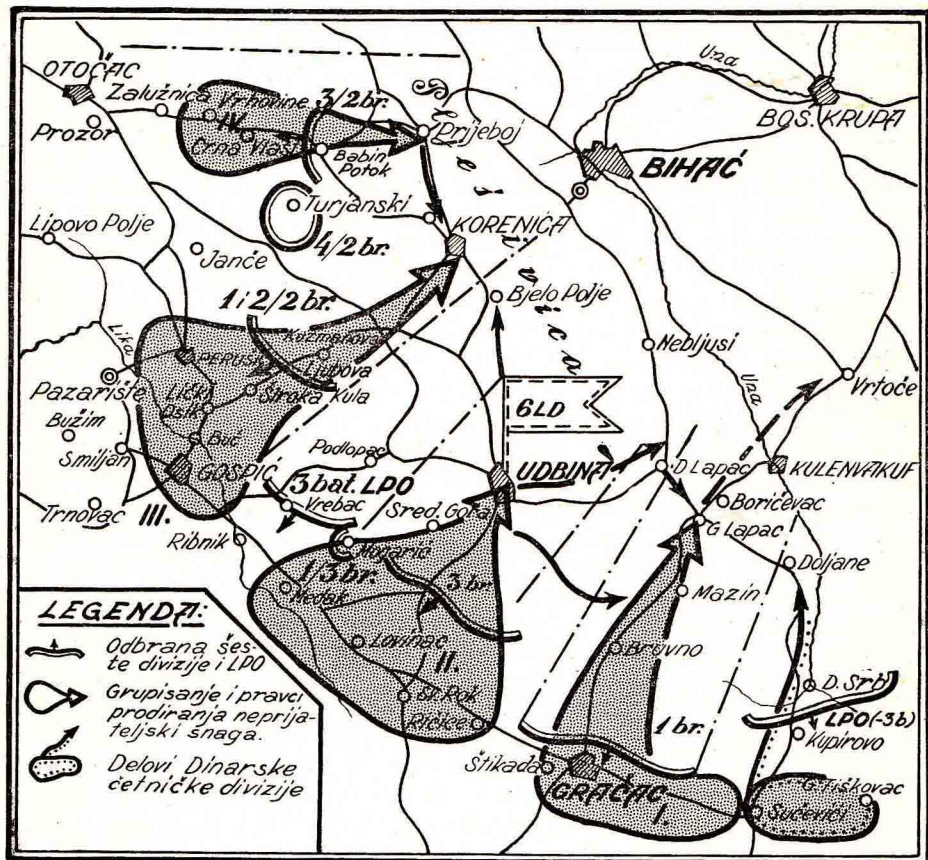
Krajem 1942 i 1943 godine jedinice Šeste ličke divizije čistile su od četnika teritoriju: Gračac, Otrić, Velika i Mala Popina, Tiškovac, Ljubina Poljana, Medak, Raduč. Pred sam početak ofanzive raspored divizije bio je ovakav:

1 i 2 brigada na prostori: Udbina, Bruvno, Glogovo, Popina.

3 brigada (9 hrvatska) na prostori: s. Ploča, Mogorić, Vrebac, Srednja Gora. Štab divizije nalazio se na Udbini. Tu je 17/18 januara, preko obaveštajne službe i od više komande, dobio podatke da Italijani

¹) Ustaške snage za obezbeđenje garnizona nisu uzimane u obzir.

spremaju ofanzivu koja će početi 20. januara. Skoro istovremeno stigla je kratka zapovest od pretpostavljene komande: »Upornom odbranom ne dozvoliti neprijateljskim snagama prodiranje sa linije: Vrhovine — Gospić — Gračac u dolinu reke Une«. Na osnovu dobivenog zadatka i procene situacije, komanda Šeste ličke divizije donela je odluku da sa 1 brigadom zatvori pravac Gračac — Gornji Lapac, sa 3 brigadom Lovinac — Udbina, a sa 2 brigadom pravce Gospić — Korenica i Vrhovine

Šema 1

— Korenica. Treći bataljon Ličkog partizanskog odreda (LPO) trebalo je da zatvori pravac od Ribnika prema s. Vrebac, a glavnina odreda — pravce od Tiškovca i Popine prema Srbu²⁾ (vidi šemu 1). Svim jedinicama dati su zadaci da upornom i aktivnom odbranom, smelim i drskim protivnapadima spreče neprijatelju postizanje određenog cilja.

²⁾ LPO nije bio pod komandom Šeste ličke divizije do početka ofanzive.

Analizom odnosa snaga i drugih uticajnih elemenata vidi se da su sve okolnosti išle u prilog neprijatelju. Brojno stanje divizije »Sasari« iznosilo je 10.000, a divizije »Re« 14.000 vojnika. U Lovincu, Gospiću i Otočcu nalazili su se 12 pešadiski domobranski puk, Lička straža, jačine četiri bojne ustaša, i ustaška milicija — ukupno više od 5.000 ljudi. U Zrmanji, Tiškovcu, Popini, Gračacu i Vrhovinama bilo je oko 300 do 400 četnika. Brojno stanje Šeste ličke divizije jedva je prelazilo 3.000 ljudi. Prema tome, odnos snaga u živoj sili bio je 8 : 1 u korist neprijatelja, ne uzimajući u obzir ustaše, domobrane i četnike. Odnos u tehnici bio je još gori. Pored toga, italijanska avijacija i tenkovi izdašno su podržavali pešadiju. Italijani su brižljivo pripremali svoje, ustaške i četničke snage za ofanzivu.

Šesta lička divizija raspolagala je naoružanjem otetim od neprijatelja (raznog modela i sistema), sa malo municije i bez ikakvih rezervi. Teško naoružanje sastojalo se od 4 pt topa i nekoliko minobacača. Jedina prednost naših snaga bio je visoki borbeni moral i svest boraca, kao i to što je većina boraca i rukovodilaca dobro poznavala teren.

Neprijateljski napad otpočeo je 20 januara 1943 u 5.00 na svim važnijim napadnim pravcima. No, umesto da svakog dana napreduje po 5 km, kao što je bilo planirano, neprijatelj je tek 4 februara izbio na Udbinu, a 13 u Gornji Lapac. Posle izbijanja na liniju Udbina — Korenica — Gornji Lapac i spajanja sa Nemcima u Boričevcu bilo bi normalno da su Italijani i ustaše produžili borbu za stezanje obruča i uništenje naših snaga na ranije predviđenoj prostoriji. Međutim, njihove jedinice, koje su izbile u Gornji Lapac, produžile su prema Kulen Vakufu i u Pištalskoj Dragi spojile su se sa nemačkom 7 SS divizijom. Tek tada, pod pritiskom naših i kordunaških jedinica, Italijani su se povukli nazad u Gornji Lapac, gde su punih 9 dana napadani sa svih strana, jedva odolevajući okruženju koje im je pretilo svakog časa. Njihove saobraćajne veze sa pozadinom prekidane su skoro svake noći, a snage koje su izbile na Udbinu i Korenicu, zbog naših protivnapada sa svih strana i teškog obezbeđenja saobraćajnih linija, nisu bile u mogućnosti niti su imale vremena da produže stezanje obruča. Pošto nije bilo moguće okružiti i uništiti partizane, a još manje sprečiti njihovo pojavljivanje i dejstvo u dubokoj pozadini, neprijatelj je pretrpeo veliki neuspeh, tako da je i to bio jedan od uzroka sloma njegove ofanzive na teritoriji Like, posle koga su jedinice Šeste divizije prešle u protivnapad.

Neke specifičnosti iz organizacije odbrane

Borbeni poredak i širina odbranbene zone i rejona. U odbrani na širem frontu jedinice organizuju i posedaju rejone i čvorove, kojima zatvaraju moguće napadne pravce, ešelonirajući snage po dubini. Što je više neprolaznog ili teško prolaznog zemljišta, to je za branioca povoljnije, jer može gušće i dublje grupisati svoje snage na pravcima dejstva glavnih neprijateljskih snaga. Širina i dubina odbranbenih rejona, oteka, zona i pojaseva redovno su veće nego u normalnim uslovima.

Analizirajući borbe Šeste ličke divizije u Četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi, naročito u početnim dejstvima, susrećemo se sa jednim karakterističnim primerom odbrane na širokom frontu. Poznato je da divizija u odbrani na širokom frontu, načelno, ne poseda zonu širu od 20 km. Međutim, Šesta divizija nije se mogla toga pridržavati. Širina njene odbranbene zone prelazila je 100 km (od Plitvičkih Jezera do Srba). Njena Prva brigada branila je front širine 20, Treća brigada 30, Druga i 3 bataljon LPO preko 40 km, a LPO (bez 3 bataljona) zatvarao je Srpsku kotlinu širine 10 do 15 km. S druge strane, vatrena moć divizije teoretski je dostizala svega oko 50.000 metaka u minutu, što odgovara, otprilike, vatrenoj moći dva savremeno naoružana bataljona. Tome treba dodati da divizija nije imala teškog naoružanja. PTA bilo je vrlo malo, a PAA nije uopšte postojala. Puščane municije nije bilo više od 50 do 70 metaka na pušku i 200 do 400 na puškomitraljeze i mitraljeze. Granata za pt topove i mina za minobacače bilo je 10—20 na oruđe. Rezerve su se nalazile kod neprijatelja. Dotur i evakuacija odvijali su se pretežno na rukama boraca.

Vreme kao prostor u NOB skoro je redovno bilo ograničeno i vrlo »tesno«, ali ovom prilikom ograničenje je bilo neverovatno veliko u odnosu na poslove oko organizacije i pripreme odbrane kojoj je bio cilj slomiti neprijateljsku ofanzivu. Na raspolaganju su stajala svega dva dana, a divizija je bila tako razvučena da njene pojedine jedinice nisu mogle ni usiljenim maršem za jedan dan stići na određena mesta. Temperatura je tokom čitave ofanzive bila niska, a u januaru je dostizala i do 20° ispod nule. Osim toga, trebalo je, iz ugroženih krajeva, evakuisati sve partizanske familije, starati se za njihov smeštaj i zaštitu. Jedinj izlaz iz ove situacije bio je brzo rešavanje nastalih problema. Sve se to negativno odrazilo na organizaciju i metod izvođenja odbrane. Evo nekih specifičnosti. Pre svega, Šesta lička divizija branila je front pet do šest puta veći nego u normalnim prilikama³⁾). Položaji nisu bili unapred organizovani, jer za to nije bilo ni snaga ni vremena. Međuprostori između četa i bataljona bili su negde mnogo širi od posednutih položaja. Bilo je međuprostora koji uopšte nisu kontrolisani, već samo osmatrani. Pokušaji neprijatelja da obuhvatom i obilaskom postigne neki cilj sprečavani su brigadnim i bataljonskim rezervama ili izvlačenjem snaga sa manje ugroženih pravaca. Organizovan je samo glavni položaj na pravcima gde se predviđalo dejstvo jačih neprijateljskih snaga. Na uskim pojasevima duž komunikacija grupisane su glavne snage brigada. To je omogućilo da se širina odbrane pojedinih bataljonskih rejonu, unutar brigada, približi odbrani u normalnim uslovima. Brigade su redovno držale jake rezerve — jedan, a često i dva bataljona, obično bočno od glavnog položaja. Kad bi neprijatelj napao jedinice u odbrani ili pokušao da ih obide, ovi bataljoni bi ga iznenada napadali s boka i većinom uspevali da ga zaustave, vrate i nanesu mu gubitke. Analogno tome, intervenisalo se i pri pokušajima neprijateljskog dejstva kroz međuprostore. I

³⁾ Kad se govori o širini fronta treba imati u vidu i front LPO.

još nešto. Malo je koja noć prošla, a da se u pozadini neprijatelja nije pojavila neka naša jedinica, koja mu je iznenadnim napadom nanosila velike gubitke. Za neprijatelja su to bile najteže prepreke koje su mu zadavale veliku glavobolju, remetile njegove planove i stalno ga držale u neizvesnoj situaciji.

Štab divizije u početku nije imao nikakvih snaga u diviziskoj rezervi. Širina fronta odbrane i ostale okolnosti nisu za to pružali ni najmanje mogućnosti. Docnije, u toku ofanzive, kad je front sužen i kad su se sve naše snage našle između Lapca, Udbine i Korenice, najmanje po jedan bataljon nalazio se u diviziskoj rezervi. Pravce dejstva najjačih neprijateljskih snaga (Lovinac — Udbina) zatvarala je brojno najjača Treća brigada, a po izbijanju neprijatelja na Udbinu i Mazin njena dva bataljona prebačena su na pravac Prve brigade, jer je i neprijatelj tamo prebacivao pojačanja. Snage Druge brigade, radi zatvaranja dva, međusobno udaljena pravca, bile su podeljene u dve grupe (dva bataljona na jednom, a dva na drugom pravcu). Radi toga je oformljen operativni štab⁴⁾ za komandovanje snagama na pravcu Gospić — Korenica, jer štab brigade nije mogao stići na jednu i drugu stranu da sve objedini i isplanira. Treći bataljon LPO, kad se povukao sa prvobitnih položaja (od s. Vrebac), jednim delom stavljen je pod komandu operativnog štaba, a drugi deo je upućen za pojačanje snaga na pravcu Vrhovine — Korenica.

Ovakva organizacija odbrane i primena izloženih specifičnosti opravdale su se u toku borbe, jer se celishodnija upotreba snaga i sredstava u onoj situaciji zaista nije mogla naći. One nam pokazuju da se mnoge negativne okolnosti mogu uspešno rešiti ili ublažiti pravilnom i temeljitom procenom situacije, veštım manevrima i ubacivanjem jedinica u neprijateljsku pozadinu, kao i to da odbrana ne mora uvek biti potpuno organizovana, sa glavnim, rezervnim, pregradnim položajima i međupoložajima, naimе, da pravilske odredbe treba koristiti kao putokaz, a ne kao recept za svaku situaciju.

Inžinjerisko obezbeđenje odbrane. Fortifikaciona organizacija položaja i zaprećavanje dobijaju pun značaj u svim vidovima borbe, a posebno u odbrani, jer je ojačavaju i čine sposobnijom za odbijanje napadača. Da bi se to postiglo, potrebno je imati radnu snagu, dovoljno vremena, tehnička i minsko-eksplozivna sredstva. Taj problem u Četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi bio je nerešiv za Šestu ličku diviziju: raspoložive snage za organizovanje odbrane bile su minimalne (brojno stanje nešto preko 3.000 ljudi, a širina fronta preko 100 kilometara); za ceo organizacioni proces, pregrupisanje snaga i uređenje položaja stajalo je na raspolaganju svega dva dana; nije se raspolagalo nikakvim inžinjerisko-tehničkim, niti minsko-eksplozivnim sredstvima; nisu postojale inžinjeriske jedinice koje bi bile stručni organizatori u izvođenju radova; inžinjeriski radovi, ako se tako mogu nazvati, izvođeni su u neposrednom

⁴⁾ Na čelu operativnog štaba (formiranog 26 januara) nalazio se komandant 1 bataljona koji je planirao zajedničke akcije, njima rukovodio i bio odgovoran štabu brigade.

dodiru sa neprijateljem, po zimi i noću, što je negativno uticalo na njihov uspeh u odnosu na normalne uslove.

Početak ofanzive teren na kome su se vodile borbe nije bio, niti je mogao biti, u tako kratkom vremenu pripremljen. Ipak, najveća pažnja posvećena je glavnim položajima kao i korišćenju prirodnih zaklona i zemljišta. Na pojedinim pravcima nailazilo se i na zaklone izrađene u ranijim borbama. O uređenju drugih položaja (međupoložaja i rezervnog položaja) nije moglo biti ni govora. Ovde se samo po sebi postavlja pitanje: na čemu je onda počivala čvrstina odbrane kada, pored ostalog, ona nije imala sve elemente koji to garantuju? Pošto se u onim uslovima nije moglo mnogo više učiniti, naročito u pogledu organizovanja položaja po dubini (jer bi to značilo gubljenje vremena i rasipanje snaga), čvrstina odbrane je, pored visokog morala boraca, počivala na elastičnosti, veština manevrima, primeni aktivnih dejstava, veštom i potpunom korišćenju zemljišta i prirodnih zaklona.

Na odbranbenim položajima oko s. Mazina izgrađivani su zakloni i skloništa za smeštaj i odmor ljudstva, ali su nedostajali iskustvo i navike boraca da se bore u rovovima, te su se pojavljivale mnoge teškoće.⁵⁾ Na tenkoopasnim pravcima porušeni su propusti, prekopani putevi, navučeni kamen i drveće. Ovaj način zaprečavanja bio je jedino moguć za naše prilike, pa iako primitivan, neprijateljski tenkovi uspešno su zaustavljani, što je omogućilo njihovo tučenje svežnjevima ručnih bombi, najmasovnijim, u to vreme, našim PT sredstvima. Ovaj primer nije neka novina, ali ga ističem radi zapažanja da se i priručnim sredstvima, pod uslovom njihovog pravilnog korišćenja i masovne pripreme, a naročito kad su mogućnosti neprijateljskog manevra ograničene, može uspešno suprotstaviti nadiranjju tenkova.

Aktivna dejstva moraju biti izrazita karakteristika svake odbrane, bez obzira na njen vid i uslove izvođenja. Nosioi te aktivnosti su rezerve. Prema istoriskim iskustvima i teoretskim postavkama, što je front širi, rezerve (drugi ešloni) treba da budu jače i pokretljivije. Tim načelima Štab Šeste divizije tada nije mogao udovoljiti. On je bio prisiljen da u početnom rasporedu snaga ostane bez diviziske rezerve, čiju su ulogu preuzele rezerve bataljona i brigada. Zbog čega je tako urađeno? U konkretnoj situaciji, ako bi se rezerva i formirala, ona ne bi mogla biti dovoljno jaka zbog širine fronta i nepovoljnog odnosa snaga. Formirati rezervu značilo bi oslabiti ionako slabe snage na glavnom položaju do te mere da ne bi mogle izvršiti postavljeni zadatak. Napadač je brojno i tehnički bio neuporedivo jači i zato se nije smelo dozvoliti da on prikuplja što jače snage na odlučujućim pravcima. Trebalo je pronaći forme dejstva koje će usloviti razvlačenje njegovih snaga i učiniti ih nesigurnim na svakom mestu, lišiti ih slobode manevra i dovesti do postepenog gubljenja inicijative. Radi ostvarenja te zamisli štab divizije odlučio je da ostane bez svoje rezerve, a da njenu ulogu preuzmu rezerve

⁵⁾ Nešto inženjerskih radova izvodilo je i civilno stanovništvo. Tako je 4 bataljon Druge brigade pomagala omladina na uređenju položaja.

nižih jedinica. Bataljoni i brigade stvarale su rezerve izvlačenjem iz borbe najiscrpljenijih jedinica da bi predahnule i osposobile se za dalja dejstva. Ove snage postavljane su na mesta sa kojih su mogle brzo i iznenadno intervenisati i ugroziti najosetljivije delove neprijateljskog borbenog poretka. Pored toga, kad je situacija dozvoljavala, izvlačene su potrebne snage iz odbrane, upućivane u protivnapad i po izvršenom zadatku ponovo posedale svoje položaje. Tim postupcima obezbeđena je aktivnost na celom frontu od početka do kraja borbe i nisu dovedene u pitanje ni upornost, ni blagovremeno prikupljanje snaga na odlučujućim tačkama i odlučujuće vreme.

Branociu je bilo jasno da samo frontalnom odbranom može slomiti neprijateljsku ofanzivu i da ne može doći do povoljnog ishoda borbe bez veštog manevrisanja snagama i sredstvima. Zato su protivnapadi izvođeni svaki put kad je situacija dozvoljavala, i bez ikakvih šablona. To je napadača prisililo da razvlači snage i sredstva, da sporo nastupa i da svoje napade odlaže za duže ili kraće vreme. Bilo je i takvih primera da je neprijatelj posle postignutog izvesnog uspeha prelazio u odbranu da bi se učvrstio i da bi u toku noći održao ono što je postigao danju. Komandant 152 puka divizije »Sasari«, koji je dejstvovao na pravcu Gračac — Gornji Lapac, naredio je 22 januara svojim bataljonima da organizuju kružnu odbranu na dostignutoj liniji. To je Prvoj brigadi Šeste divizije omogućilo da cela krene u protivnapad i nanese neprijatelju ozbiljne gubitke. Inače, zbog izrazite nadmoćnosti napadača, njegovog gotovo podjednakog pritiska na celom frontu i slabe vatrene moći divizije, u protivnapad se nije moglo ići jakim snagama. Vod, četa, bataljon, a retko dva bataljona, često i na više pravaca, prelazili su u protivnapade. To je neprijatelja više puta dovodilo u takvu situaciju da mu je izgledalo da je odbrana Šeste divizije duboka, sa jakim i brzim rezervama.

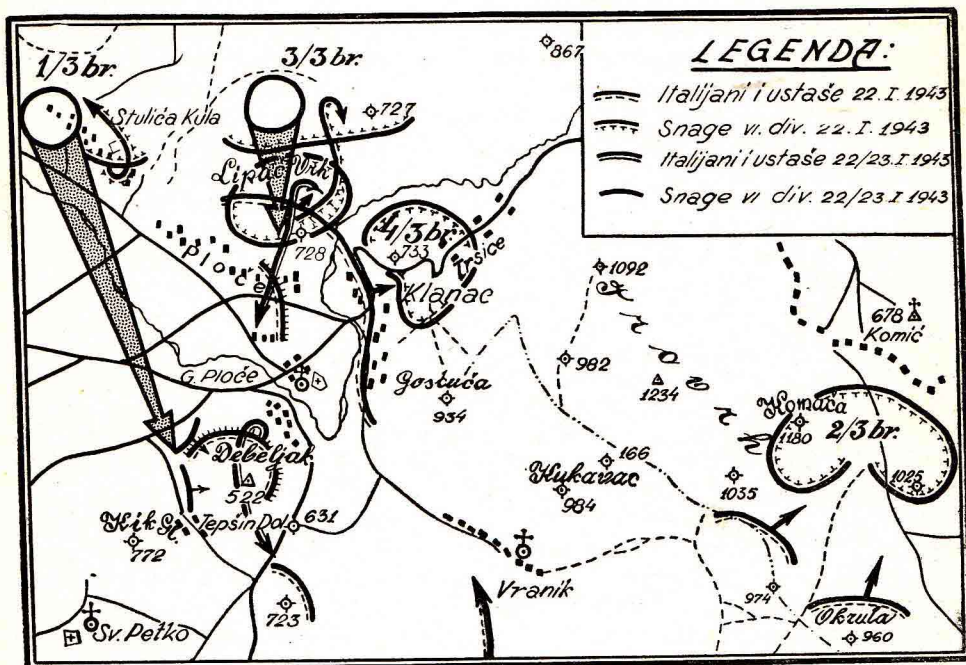
Ipak, od naših jedinica nije se moglo tražiti nešto više sem trošenja neprijateljskih snaga, njihovog razvlačenja, zadržavanja i prisiljavanja na povremeni prelaz u odbranu i gubljenje inicijative. Prema tome, cilj tih neprekidnih manjih protivnapada bio je da se postepenim, manje složenim, mnogobrojnim taktičkim radnjama obezbedi krajnji cilj odbrane, tj. da divizija pod povoljnim uslovima pređe u opšti protivnapad radi konačnog razbijanja neprijateljske ofanzive. Da bi to što je dosada izloženo o protivnapadima bilo dokumentovano, navešću neke primere:

21 januara na pravcu Gračac — Gornji Lapac tri čete Prve brigade izvršile su protivnapad na neprijateljske prednje delove koji su obezbeđivali prikupljanje snaga na polaznom položaju (s. Drangaj) za napad, i odbacile ih do glavnine koja je bila jaka oko 2.500 ljudi. Neprijatelj je bio prisiljen da razvije sve svoje snage i angažuje ih u borbi, da dovuče pojačanje iz Gračaca i da planirani napad odloži za sledeći dan. Ovom treba dodati da je neprijatelj imao oko 80 mrtvih i više ranjenih i da je izgubio izvesne količine ratne opreme.

Na pravcu Široka Kula — Ljubovo, položaj Crni Vrh branila je i jedna četa 2 bataljona Druge brigade. Iako su neprijateljske snage,

jačine bataljona, uz podršku artiljerije, 1 februara zbacile ovu četu s položaja, ona se ipak zadržala na zadnjem nagibu i, u trenutku kad je neprijatelj izbio na vrh grebena, izvršila je energičan protivnapad i vratila ga na polazni položaj. Istoga dana četa je izvršila nekoliko takvih protivnapada i uspjela da zadrži položaj u svojim rukama. Ovakvim postupcima izbegavani su gubici od neprijateljske jake artiljerijske vatre, a sa druge strane, korišćen je pogodan momenat da se napadnu još neredne napadačeve snage kada su izbijale na greben.

Šema 2

Noćni protivnapadi više su primenjivani od dnevnih. Noć je omogućavala da se nadoknade i ublaže nedostatak tehničke opreme i brojna slabost, a punom korišćenju njenih preimucstava mnogo je doprinelo to što smo bili naviknuti na noćna dejstva. Sem toga, pošto napadač noću nije dejstvovao, naši štabovi su mogli da izvlače jače snage sa prednjeg kraja odbrane i da ih angažuju u protivnapadima. Radi sagledavanja uspeha noćnih protivnapada navešćemo jedan primer. Na pravcu Lovinac — Udbina, položaje u Pločanskom Klancu branila je Treća brigada. 22 januara neprijateljske snage, jačine tri do četiri bataljona (ustaša i Italijana), podržane artiljeriskom i minobacačkom vatom, uspele su da ovladaju položajima (k 728 i Debeljak tt 822) i produžile su dalje širenje uspeha. Istoga dana uveče, prvim padom mraka, Štab Treće brigade odlučio se da izvrši protivnapad sa dva bataljona koji

su ceo dan vodili borbu. Treći bataljon napadao je k 728, a prvi je zašao neprijatelju iza leđa na Debeljak (tt 822), (šema 2). Iznenadnim i energičnim protivnapadom i jedna i druga tačka bile su zauzete. Neprijatelj je pretrpeo gubitke od 45 mrtvih, 30 ranjenih i 16 zarobljenih i bio prisiljen da sutradan ponovo organizuje napad na iste položaje.

Dnevni i noćni protivnapadi nisu bili jedine aktivne radnje bra-nioca. Pored njih, napadač je često nailazio na zasede koje su mu takođe nanosile osetne gubitke. U toku ofanzive divizija je 15 puta primenila zasede. Njihova jačina kretala se od voda do bataljona, a uspesi su redovno odgovarali postavljenim zadacima. Naprimer, 25 januara 3 bataljon Treće brigade upućen je u neprijateljsku pozadinu sa zadatkom da postavi zasedu na putu Medak — Lovinac, od k. 706 do Bukovca (tt 705), dakle, na položaju udaljenom od prednjeg kraja odbrane oko 10 do 12 km. Zaseda je bila razmeštena samo s jedne strane puta. Odmah po njenom postavljanju naišla je neprijateljska kolona od 7 kamiona punih vojnika. Otvorena je jaka vatra, a zatim izvršen juriš. Italijani i ustaše imali su 80 mrtvih, 70 ranjenih i 8 zarobljenih, a dva kamiona bila su spaljena. Ili, nekoliko dana kasnije (31 januara) na položajima Ljubova (k 900 kod s. Vukmirovići), 2 bataljon Druge brigade povukao se dobrovoljno na nove položaje u dubini odbrane, a na starim je ostavio jedan vod u zasedi. Kad su Italijani naišli i već bili sigurni da tu nema nikoga, vod je iznenada otvorio blisku vatru nanevši im osetne gubitke, a zatim se povukao u određenom pravcu.

Uopšte, od početka do kraja neprijateljske ofanzive težilo se postavljanju zaseda kako u pozadini neprijatelja, tako i ispred prednjeg kraja odbrane, na glavnom položaju, po njegovoj dubini, na krilima, bokovima i u međuprostorima. Za sve te zasede karakteristični su: samostalnost dejstva bez vatrene podrške drugih jedinica, zatim iznenadni vatreni udar sa bliskog otstojanja uz skoro redovni prelaz na juriš, a potom povlačenje u sastav svoje jedinice.

Aktivnim radnjama u odbrani razvlačene su neprijateljske snage po dubini, zadavani su mu osetni udarci i gubici u živoj sili i tehnici i neverovatno je usporavano njegovo nadiranje. Efikasnost ovih dejstava najbolje se vidi kad se malo pobliže analizira tempo neprijateljskog nastupanja na pojedinim pravcima. Tako, na pravcu Gospić — s. Bunić, od s. Senokoš do s. Bunić, neprijatelju je bilo potrebno punih 13 dana da savlada otstojanje od svega 10 km. To znači, da je nastupao prosečno manje od 1 km dnevno. Slično se odigravalo i na pravcu Lovinac — Udbina. S. Gornja Ploča udaljeno je od Udbine 15 km, a neprijatelju je bilo potrebno 15 dana da pređe taj put. Međutim, kad se uzme u obzir i to da je branjen samo Pločanski Klanac koji je dubok svega 3—4 km i da je za savlađivanje tog otstojanja neprijatelju bilo potrebno punih 12 dana, proizilazi da je napredovao prosečno samo 250—350 metara na dan. U borbama od Gračaca do Gornjeg Lapca neprijatelj je utrošio 24 dana. Pri tome mu je samo na putu od s. Mazina do Gornjeg Lapca trebalo punih 15 dana da ovlada prostorom dubine 8—10 kilometara.